

MARI MUST

11. XI 1920 – 20. II 2008

Eesti Keele Instituut leinab oma elupõlist liiget Mari Mustat.

Mari Must on instituudi alustala, ta oli üks esimestest, kes 1947. aasta veebruaris vastloodud Keele ja Kirjanduse Instituudi keeleuurimise sektorisse teadustööle kutsuti.

Sellele sektorile nähti ette kaks mahukat tööd: viieköitelise „Suure rahvakeele-sõnaraamatu” koostamine ja väljaandmine ning kümnevihikuline sari „Eesti murdetekstid”. Mõlema töö jaoks oli inimesi esialgu ainult kolm. Teha tuli nii uurimis- kui ka kogumistööd. Kui instituudi esimese tööaasta lõpul eriti silmapaistvaid töötajaid esile tõsteti, siis oli nende hulgas ka Mari Must.

Instituudi teisel aastal kinnitati Mari Musta kandidaadväitekirja teema „Vene-eesti suhete kajastumine lõuna-

eesti murrete sõnavaras”, mille kaitsmine nähti ette kuue aasta pärast. Täpselt nii ka läks: keeleuurimise sektori kõige märkimisväärsemaks sündmuseks sai 1954. aastal Mari Musta väitekirja kaitsmine. Töö oli väga mahukas, koos sõnaloeteluga üle 700 lehekülje.

Väitekirja valmis paljude muude toimingute kõrval: samaaegselt tuli täiendada murdekartoteeki, koostada koos õigekeelsuse ja sõnaraamatute sektori töötajatega „Väikest õigekeelsuse sõnaraamatut”, toimetada murdetekste ja 1952. aastal vahetada ka elukohta: kolida koos instituudiga Tartust Tallinna.

Pärast väitekirja kaitsmist valiti Mari Must vanemteaduriks, temast sai instituudi teadusnõukogu liige ja alates 1956. aastast keeleuurimise sektori juhataja. Tol ajal oli Mari Must 36-aastane. Ta jäi sektorit juhatama 20 aastaks. 1976. aastal palus Mari Must end üle viia tollase murdesektori vanemteaduri ametikohale, sest sektori juhatamine vajas tema sõnul tugevamat tervist.

Mari Must on olnud aktiivne organiseerija ja instituudi elus alati julgelt kaasa rääkinud. On olnud aeg, millal teda on tahetud n-ö vildaka maailmavaate pärast sektorijuhataja ametikohalt ka taandada (1959), ent maailmavaatele jäi tookord siiski peale Mari Musta erialane asjatundlikkus.

Oma sektori keskseks ülesandeks on Mari Must pidanud rahvakeele sõnaraamatut. Üsna sõnaraamatu algusaastail on ta küsinud, kas eestlaste väikse arvu juures on majanduslikku kandepinda kahe suure sõnaraamatu – rahvakeele sõnaraamatu ja kirjakeele seletava sõnaraamatu – paralleelseks

ilumiseks. Kas poleks hoopis otstarbekas ühendada kahe sektori jõud ja anda esialgu välja üks võimalikult täielik sõnaraamat, mis sisaldaks nii murdesõnavara kui ka üldisema osa kirjakeele ainestikust? Siiski otsustati jääda kahe suure sõnaraamatu tegemise juurde, ja me ei tea, missuguse sõnaraamatu oleksime saanud, kui need kaks oleks ühendatud.

Rahvakeele sõnaraamatu, nüüdse „Eesti murrete sõnaraamatu” tegemise käiku ja perspektiive analüüsis Mari Must pidevalt, jäädes seejuures realistlikuks: pikaajalisel tööol on oma eripära ja ka ebamugavused ning forsseerimine siin suurt ei aita.

Teiseks südameasjaks on Mari Mustal olnud „Eesti murdetekstid”. Selle sarja algatajana ja peatoimetajana pidas ta murdekirjelduse kõrval kõige olulisemaks, et raamatute tekstides peegelduksid rahva vaimne ja materiaalne kultuur, juturepertuaar, tõekspidamised, elukorraldus minevikus ja olevikus. Just niisugusena me „Eesti murdetekstide” sarja nüüd ka näeme. Tegemist on ainulaadse väljaandega, milles on ilmekate tekstidena jäädvustatud kõik tänaseks hääbunud või hääbuvad eesti murded ning nende grammatikakirjeldused.

Peale sektori juhtimise ja uurimistöö on Mari Must hoidnud silma peal kogu instituudi elukorraldusel, alustades sellest, et sektorite nimed vastaksid nende sisule. Murdesektori nimi saab alguse Mari Musta 1961. aastal Teaduste Akadeemia presiidumile saadetud kirjast, kus ta protestib kava vastu nimetada keeleuurimise sektor eesti keele sektoriks, sest õigem nimetus oleks murdesektor. Murdesektori nimi läks institutisiseselt kasutusse kohe, kuigi ametlik kinnitus tuli alles 12 aastat hiljem.

Kui Keele ja Kirjanduse Instituut muudeti 1993. aastal Eesti Keele Instituudiks, esitas Mari Must oma kujutluse uuenevast instituudist: see on uuri-

misasutus, kus tegeldakse igakülselt niihästi eesti tänapäeva kui ka vanema kirjakeele, eesti murrete ja lähemate sugulaskeeltega. Murdesektori keskeks ülesandeks aga jääb „Eesti murrete sõnaraamat”.

Tegusalt lõi Mari Must kaasa Emakeele Seltsis, nii murdevõistluste žüriis (esimees 1964–1988) kui ka murdetoimkonnas (vanem 1962–1988). Sõnavara esinejana oli ta oodatud ettekan-dekoosolekutel ja keelepäevadel. Kõiki neid kohustusi täitis Mari Must talle omase missioonitunde ja energiaga. See ei jäänud märkamata. Oma välisliikmeks valis Kalevalaseura ta 1966. ja Soome-Ugri Selts 1968. aastal, Soome Kirjanduse Seltsi kirjavahetajaliige oli ta 1974. ning Emakeele Seltsi auliige 1990. aastast alates.

Erudeeritud murdeuurija Mari Musta teadustöid on kõrgelt hinnatud. 1998. aastal pälvis ta F. J. Wiedemanni keeleauhinna, 2001. aastal Valgetähe teenetemärgi. Raamatute „Vene laensõnad eesti murretes” ja „Põhjaeesti keskmurre: häälikulisi ja morfoloogilisi peajooni” eest määrati Mari Mustale 2003. aastal Vabariigi valitsuse teaduspreemia.

Mari Musta tegemistest paistab välja sihikindlus. Instituudis töötatud 46 aasta jooksul viis ta ellu ülesandeid, mis sektorile algusaastal pandi. Küllap aitas sellele kaasa ka tema otsekoheus, vajadus asjade käiku sekkuda ning lisaks suurepärase huumorimeel.

Mari Mustale anti pikk õnnelik elu. Ta jagas meiega oma teadmisi ja tegi tööd veel väga kõrges eas. Usun, et on õnn näha oma tööd vilja kandmas ja jätkumas. Tema viimatised kavad olid taas seotud Emakeele Seltsiga. Tüse tekstikogu „Kui vanal Võromaal elati” ilmus trükist 2005. aastal, „Mustitsel Mulgimaal” valmis just äsja, mõne kuu eest.

HILLE PAJUPUU